

Samsun Tehcirleri: 1916/17 ve 1921

Posted on 16/09/2017

Samsun (Yun.: Σαμψούντα) Türkiye'nin Karadeniz kıyısında, merkezi konumda bir kenttir. 20. yüzyılın başlarında kentteki ve çevre yerleşim yerlerindeki Rumlar, ilki 1916/17, ikincisi 1921'de olmak üzere iki kez tehciire uğratılmışlardır. Bu dönemde kentte ve civarında yaşayan Rumların sayısı yaklaşık 80,000 idi ve toplam nüfusun yaklaşık %65'ini buluyorlardı.(1)

Doğu Trakya'da ve Anadolu'nun batı kıyılarındaki bölgelerdeki Rumları 1916'da tehcir etmiş bulunan İ.T.K. (İttihad ve Terakki Komitesi) artık Karadeniz kıyılarında cemaatler halinde yaşayan Rumlara dikmişti gözünü. Bu tehcirler askerî zaruret bahanesiyle yapılıyordu, fakat ölümcül sonuçlar doğuruyordu ve mülklerin yakılıp yıkılması ve yağmalanması söz konusuydu.

İlk tehcirler 1916'nın sonlarından 1917'nin başlarına kadar sürmüştü. 27 Aralık 1916 tarihinde Konstantiniyye'deki Rum temsilciliğinin bir raporunda Samsun kentinin Türk ordusunca sarıldığı ve insanların kent merkezine gönderildiği yazılıdır. (Kadınlar, erkekler, yeni doğum yapmış kadınlar ve hatta bebekler dahil olmak üzere) insanlar barakalara kapatılmışlardı. Ardından da karla kaplı dağlara sürüldüler. Tehcirlerin ardından evler talan edildi ve eşyalara el konup satıldı. Gidecekleri yer bilinmiyordu ve muhacirler ilk gece (Samsun'a 47 km uzaklıktaki) Kavak'ta gecelediler ilk gece ve orada ölülerini gömdüler. Ardından (Samsun'a 80 km mesafedeki) Sivas sancağına bağlı Kafzan'a [Havza], sonra da (Samsun'a 168 km mesafedeki) Çorum'a götürüldüler.(2)

Samsun'dan iç bölgelere yapılan Rum tehcirleri 17 ve 18 Ocak 1917'e kadar sürmüştü ve bu kez Bafralı Rumlar da dahil edilmişlerdi. 15 Ocak itibariyle 28 köy yakılmıştı. Kadın ve

çocukların Samsun'dan Ankara ve Sivas'a yayan ve yağmur ve kar altında göçürtülmeleri sürüp gitti. Hasta ve yaşlılar soğuk havada çıplak halde oradan oraya sürükleniyorlardı. Açlık ve hastalıktan çok kişi öldü. Bu dönemde Giresunlu Rumlar da tehcir edilmişlerdir.

Samsun'daki tehcirlerden ve köy yakmalarından asıl sorumlu iki fail Rafet Paşa ve Vehaedin'di. Vehaedin Dahiliye Nezaretinde görevli özel bir memurdu. Tehcirler sırasında İstanbul'dan Samsun bölgesine gelmişti. Tehcir edilecek insanların listelerinin hazırlanmasından sorumluydu. Rafet Paşa İ.T.K. üyesiydi ve Harbiye Nezaretinin özel bir görevlisiydi. Hırslı, gaddar ve tutucu olduğu ve Rumlardan nefret ettiği söyleniyordu. Tehcirlerden ve de kundaklamalardan o sorumluydu.(3)

İstanbul'daki Avusturya Büyükelçisi Johann Markgraf von Pallavicini 1916 Aralık'ında Samsun civarında olup bitenleri şöyle aktarıyordu:

11 Aralık 1916: Beş Rum köyü talan edilip yakıldı. Köy sakinleri sürüldüler. 12 Aralık 1916: Kent çevresindeki köyler de yakıldı. 14 Aralık 1916: Köyler, içindeki okul ve kiliselerle birlikte ateşe verildi. 17 Aralık 1916: Samsun sancağındaki on bir köyü yaktılar. Yağmalar sürüyor. Köylülere kötü muamele ediliyor. 31 Aralık 1916: Yaklaşık 18 köy tamamen yakıldı, 15'i kısmen yakıldı. 60 kadar kadının ırzına geçildi. Kiliseler de yağmalandı.(4)

20 Ocak 1917'de Büyükelçi Pallavicini Viyana'daki amirlerini muhacirlerin durumları hakkında uyarılmış ve onları birkaç yıl önceki Ermeni tehcirleriyle kıyaslamıştı:

Muhacirlerin durumu iç acıtıcı. Hepsini ölüm bekliyor. Sadrazamın dikkatini olaylara çekmeye çalıştım ve Rum unsurlara yönelik mezalim şekil ve boyut olarak Ermenilere yönelik mezalime benzemesinin çok üzücü olacağını vurguladım.(5)

Samsun'dan ikinci parti tehcirler 1921'de Mustafa Kemal 'in (Atatürk) Kemalist milliyetçilerinin komutasında gerçekleşmiştir. 1921'in Haziran ayı başlarında Yunan

donanması (Samsun'un 270 km batısındaki) İnebolu'yu ve Samsun'u bombalamıştır. Kemalistler de buna karşılık olarak tüm Rum cemaatleri Türkiye'nin içlerine sürmüş, köyleri tahrip etmiştir.

Wilford Washburn Fuller tarım ve nakliye işleri için Harput'a atanmış bir American Near East Relief çalışanıydı. 4 Temmuz 1921'de bir Near East yardım kamyonuyla Sivas'tan ayrılmış ve Samsun'dan sürülmüş Sivas üzerinden içerilere gönderilen Rum erkeklerden oluşmuş beş kabile görmüştü. İlk iki kabile 900 kişiydi; Fuller bunlardan sadece 200'ünün çıplak, soyulmuş, güneşten yanmış, altın dişleri bile sökülmüş halde Sivas'a vardığını söylüyordu. Hayatta kalanlar öbürlerinin Kavak'ta katledildiklerini bildiriyorlardı. Fuller Amasya ve Marsovan (Merzifon) arasındaki bir yolda Türk zaptiyelerin nezaretinde 3,000 kadar Rum kadın ve çocuğun göçürtüldüğünü de görmüştü.(6)

10 Temmuz 1921'de, New York Times 800 Rum kilise görevlisinin ve 1,500 Rum sivilin içerilere gönderildiğini rapor ederken, Samsun'a bağlı 30 başka köyün ahalisi de tehcir edilirken katledilmişti. Katliamlar o kadar gaddarcaydı ki Türk görevliler katledilenlerin cesetleriyle kirlendiği için nehir suyunun kullanılmasını bile yasaklamışlardı.(7)

21 Ekim 1921'de South Australian Daily Herald (resmi aşağıda) çıkan bir haberde Samsun ve Bafra'daki 720 Rum köyünün 420'sinin tamamen yok edildiği aktarılıyordu. Köylerdeki erkekler ya katledilmişlerdi ya da sürülmüşlerdi; kadınlarsa içerilere gönderilmişlerdi.(8)

1921'de, Near East Relief'in nakliyat işlerini yapan Stanley E. Hopkins Harput ve Samsun arasındaki seyahatleri sırasında Rum tehcirlerine tanık olmuştu. Hopkins, 1 Eylül 1921'de Samsun'a doğru gitmek üzere Harput'tan otomobile yolculuğa başlamış ve geçtiği yollarda Karadeniz kıyısından doğuya doğru sürülen pek çok Rum görmüştü. Orada 12,000 kişi olduğunu tahmin ediyordu. Harput'a dönmek üzere Samsun'dan ayrıldıktan sonra sürülen yaşlı Rum erkeklerini geçmişti. Bu adamları anlatırken şöyle diyordu:

Hiçbirine yemek verilmiyordu ve bulabildikleri yiyecekleri ya parayla almalıydılar ya da yanlarındaki küçük eşyalar karşılığında. Seyahatim sırasında yol kenarlarında yorgunluktan öldükleri yerde uzanmış yatan sayısız ceset geçtim. Bunlardan çoğu sırtüstü yatmış, yüzleri sineklerle kaplı kadın ve kızların cesetleriydi.

1 Ekim’de, Hopkins Harput’tan Samsun’a, bu kez yanında Near East Relief çalışanları Bayan Miriam Bailey ve Bayan Margaret McClellan olmak üzere yola çıkmıştı. Seyahati sırasında 10,000 Rum geçmişti. Gruplardan sayısı 2,000’i bulan biri tümüyle kadınlardan oluşuyordu; bunların çoğunun ayakkabısı yoktu ve çoğunun da sırtında ve kucağında bebek vardı.

Harput’tan yaptığı son yolculukta daha pek çok kişinin sürüldüğüne tanık olmuş ve Harput’un doğuya gönderilmelerinden önce Rum muhacirlerin toplanma yeri olduğuna kanaat getirmişti. Şöyle yazıyordu bu konuda:

Harput’ta batıya ve kuzeye gönderilmek üzere her yerden getirilmiş on beş-yirmi bin Rum vardı. Hepsi çaresizdi ve kitlesel halde ölüyorlardı. Harput’ta kısa süre kalmalarına izin veriliyor, ardından doğuya gönderiliyorlardı; kaderleri bilinmiyordu.

Hopkins’in kaydettiği gibi, Rumların bu dönemde içerilere göçürtülmeleri Karadenizli Rumlarla sınırlı değildi. Batı Anadolu’dan ve başka bölgelerden de pek çok Rum tehcir ediliyordu. Hopkins şöyle aktaracaktı:

Rumların tehciri Karadeniz’le sınırlı değildi, Milliyetçilerin hakim oldukları bütün memleket için geçerliydi.

Tehcirler sırasında Anadolu’da bulunan, örneğin, ABD Overton’lu Teğmen Arthur David Murray Karadeniz’de konuşlu buldukları 28 Ağustos 1921’de şöyle aktarıyordu:

Tehcire tabi tutulan çeşitli köylerden alınan 2,500 kız o kadar bitkindi ki, yürüyemiyorlardı

bile. Beş muhacir kafilesi vardı. Samsun'dan gelen birinci ve ikinci kabileler yaklaşık 900 kişiden oluşuyordu, fakat Sivas'a sadece 200'ü varmıştı; bunların da çoğunun elbiseleri paramparçaydı, bazıları çırılçıplaktı. Dişlerindeki dolgulara kadar soyulmuşlardı.(9)

Bir Near East Relief çalışmanı olan Edith L. Wood tehcirlerle tanışmıştı ve Samsun'dan Harput'a uzanan yolda "kenarlarda ve tarlalarda cesetler doluydu. Malatya'dan Samsun'a kadar Rumlar için hiç umut yoktu; aslında en şanslıları yolculuğun daha başında ölmüş olanlardı."(10)

Mark H. Ward Near East Relief'in tehcirlerle ilgili kayıt tuttuğu ve muhacirlere yardım götürdüğü için Türkiye'den yurtdışı edilen bir doktoruydu. 1921-22 arasında Harput'tayken Anadolu'nun hemen her yerinden gelen 20,378 muhacirin kaydını tutmuştu. Ward, bunlardan 18,000'inin Osmanlı Rum'u olduğu ifade ediyordu. Muhacirlerden bazıları Samsun'dan geliyordu. Tehcirler sırasında yollarda binlercesinin öldüğüne dair raporlar başlangıçtaki sayının Harput'a ulaşanların sayısından çok daha fazla olduğunu gösteriyor. Ward, muhacirlerin Harput'tan güneye Diyarbakır'a ve oradan da Bitlis vilayetine doğru yürütüldüklerini ifade edecekti.(11)

Kaynaklar:

1. Leon Maccas, L'hellénisme de l'Asie-Mineure. Berger-Levrault, Paris 1919, 83.
2. Persecution of Greeks in Turkey since the Beginning of the European War. American Hellenic Society, New York, 1918. 48-55
3. a.g.e. 52-53.
4. Wien Haus-, Hof- und Staatsarchiv, PA, Türkei XII, Liasse 467 LIV, Griechenverfolgungen in der Türkei 1916- 1918, ZI. 97/pol., Konstantinopel (19.1.1916), (2.1.1917).

5. WienHaus-, Hof- und Staatsarchiv, PA, Türkei XII, Liasse 467 LIV, Nr.6/P., Konstantinopel (20.1.1917)
6. Black Sea: A Naval Officer's Near East Experience, ed Renee Heideman. Kindle edition, s. 640/853.
7. 700,000 Greeks Victims of Turks, The New York Times. 10 Temmuz 1921, s. 4.
8. Greek Villages Destroyed, The Daily Herald. South Australia, 21 Ekim 1921, s. 5.
9. Black Sea: A Naval officer's Near East experience. Renee Heideman. Kindle, s. 853'ün 660.sı
10. America's Black Sea Fleet, Robert Shenk. Naval Instotute Press, s. 116.
11. The Deportations in Asia Minor, Anglo-Hellenic League. Londra 1922, s. 4.

Çeviren: Attila Tuygan

İlgilisine not: Çeviride adı geçen Rafet Paşa, Rafet Bele'dir. Vahieddin adıyla anılarda Bahaeddin Şakirdir.

Orijinal Kaynak:

<http://greek-genocide.net/index.php/component/content/category/92-supporting>